

ZDRAVÝ ROZUM THOMASE PAINA

Lukáš Dvořák

Abstrakt: Text se zabývá dílem Thomase Paina Zdravý rozum. Popisuje strukturu díla, zabývá se argumenty, které Paine užívá k podpoře věci vyhlášení nezávislosti (ekonomické výhody nezávislosti, kritika monarchie, nemorálnost snah o smír a šance kolonií v boji proti Britům), a jeho návrhy na budoucí ústavní uspořádání kolonií. Dále text shrnuje důležité události Painova života a částečně se dotýká i dalších Painových děl Lidská práva a Věk rozumu. V závěru autor krátce hodnotí styl psaní, filosofické a ekonomické názory Thomase Paina.

Klíčová slova: Thomas Paine, Zdravý rozum, Deklarace nezávislosti, americké kolonie, americká revoluce

„Rozum a neznalost jsou protiklady, které ovlivňují obrovskou část lidstva. Pokud by se jeden z nich dostatečně rozmohl v zemi, soukolí státu by se lehce otáčela - rozum se řídí sám sebou a neznalost se podrobí tomu, co je jí nakázáno.“¹

Na osobu Thomase Paina jsem narazil při svém studiu na střední škole ve Spojených státech a to hned ve dvou předmětech - v hodinách Amerických dějin a v hodinách Angličtiny - kde byl Painův pamflet *Zdravý rozum* označen, jako jedna z hybných sil, která spustila Americkou revoluci a jeho *Kríze* jako hlavní zdroj morálky amerických vojáků po prvních porážkách v boji s britským vojskem. To mě zaujalo, a proto jsem si Thomase Paina a jeho dílo *Zdravý rozum* vybral jako téma mé práce, abych zjistil, v čem bylo jeho psaní tak „revoluční“, a abych se dozvěděl o jeho životě i to, co jsme si v hodinách neřekli.

Nejdříve bych se krátce zmínil o životě Thomase Paina a dále bych se rád zastavil podrobněji nad jeho pamfletem *Zdravý rozum*.

Paine se narodil roku 1737 v anglickém Norfolku a o svém dětství píše², že se mu dostalo výborné mravní výchovy a dostatečného vzdělání, protože jeho otec kavaker. Sám o sobě říká, že měl spíše nadání pro vědy, k poezii měl také kladný vztah, naopak o politice píše, že ho nepřitahovala, protože ji považoval za šejdířství. Paine navštěvoval gramatickou školu³ a po studiu pracoval s otcem na výrobě korsetů. V mládí utekl dvakrát na moře, ale otcem byl přiveden zpět. Byl dvakrát ženat, první manželka zemřela, s druhou se rozešel. Před svým odchodem do Ameriky podnikal (prodej korsetů, obchod s potravinami), ale několikrát zkrachoval. Také pracoval jako výběrčí daní z dovezeného alkoholu a tabáku, ale pro

1 *Right of Man*, Part I str. 110 – překlad autor práce.

2 *Věk rozumu*, str. 58 -59

3 Střední škola s klasickým vzděláním, ale jak Paine píše ve *Věku rozumu*, neučil se latinsky kvůli kvakerskému zázemí rodiny.

zanedbání pracovních povinností byl propuštěn. Později byl opět přijat. Neúspěšně se snažil o zvýšení platu berních úředníků⁴.

V roce 1774 se vydává s doporučujícím dopisem od Benjamina Franklina do Ameriky. Usadil se ve Philadelphii a stal se redaktorem *Pennsylvania Magazine*. Seznámil se s lidmi, kteří chtěli nezávislost na Británii a psal eseje proti otroctví. Necelé dva roky po příjezdu do Ameriky vydává pamflet *Zdravý rozum*⁵ a stal se široce známou osobností. Když začala válka o nezávislost, sloužil v americké armádě. Tyto zkušenosti reflektoval v svých *Krizích*⁶, které měly velký ohlas (nejen) mezi vojáky. Po odražení Britů, se stal poradcem pro zahraniční věci spojených kolonií. Paine se pak vrátil do Anglie, kde stavěl most svého vlastního návrhu.

Když byla dobyta Bastilla v roce 1789, byl Paine v Paříži přítomen. Následující rok napsal první díl *Lidských práv*⁷, jako reakci na Burkeho *Úvahy o francouzské revoluci*. O rok později publikoval druhý díl *Lidských práv* a musel uprchnout z Anglie do Francie, protože byl obviněn z podněcování ke vzpouře. Paine ve Francii získává občanství a je povolán k tvorbě francouzské ústavy, ale protože nesouhlasil s popravou Ludvíka XVI.⁸ byl Jakobíny uvězněn⁹. Po smrti Robespiera byl propuštěn a byl rehabilitován a opět zvolen do Konventu. Roku 1802 s nalomeným zdravím vrátil do Ameriky, kde ho však přivítala kritika a zášť, která byla reakcí na jeho Věk rozumu. Bylo mu znemožněno volit ve volbách, protože nebyl považován za Američana. Paine umírá v červnu 1809 zcela zavržen veřejností. To by bylo k jeho životu, teď se zaměřím na jeho dílo.

Pamflet *Zdravý rozum* se skládá z úvodu, z hlavního textu (čtyři části) a dodatku¹⁰. V úvodu píše, že není nutné znát, jeho totožnost, že je nutné jen vědět, že jeho kritika není namířená proti člověku (tedy ne proti anglickému králi), ale proti jeho podstatě – proti monarchii, protože potlačuje přirozená lidská práva¹¹. Na koncepci přirozených lidských práv buduje i další část, kterou nazývá *Obecně o původu a konstrukci vlády. Stručné poznámky o anglické ústavě*¹². Paine píše, že první tu byla společnost¹³, která se přirozeně ustavila, protože lidé společně mohli lépe obstarat své potřeby. Po obstarání základních potřeb se ztrácí hlavní důvod pro kooperaci, a proto přichází ke slovu první instituce vlády¹⁴, která ve formě přímé demokracie vytvoří první pravidla a zákony ještě jen pod sankcí veřejného opovržení. Jak společnost bude růst, přímá demokracie bude nahrazena demokracií zastupitelskou. Tak vidí Paine přirozený a správný vývoj. Podle Paine „ústava Anglie je složena ze dvou starodávných tyranii smíchaných s novým republikánským materiálem“¹⁵. Po tyranii monarchie zbyla osoba krále, po tyranii aristokracie tu zbyly osoby peerů¹⁶ a novým republikánským materiálem jsou osoby zástupců lidu (commons¹⁷), na jejichž ctnostech závisí svoboda Anglie.

4 Napsal o tom svůj první pamflet *Case of the Officer of Excise*.

5 Prodáno 120 tisíc výtisků, ale nakonec Paine dlužil svému vydavateli.

6 *The Crisis*, 13 krátkých pamfletů, které i přes počáteční prohry kolonistů, psaly pro pokračování boje proti britským vojákům.

7 *Rights of Man*

8 Paine údajně volal „Zabte krále, ale ne člověka!“; *Věk rozumu* str. V.

9 Těsně před uvězněním poslal po svém příteli rukopis *Věku rozumu* k vydání do Spojených států.

10 První vydání se skládalo jen ze čtyř částí, ve druhém vydání byl připsán dodatek.

11 Spor Velké Británie a kolonií chápe Paine jako válku vyhlášenou monarchistickým ústavním uspořádáním proti přirozeným lidským právům.

12 Názvy jednotlivých částí jsem přeložil.

13 Paine píše, že každá forma vlády je jen nutné zlo, které supljuje upadající morálku lidí, proti tomu společnost je přirozená a vždy dobrá.

14 Má námitka v tomto místě je, že vládu zde nahrazuje trh a soukromé vlastnictví, které zaručí, že lidé budou kooperovat (trh), a že budou mít dostatečnou motivaci (soukromé vlastnictví) nepolevit v jejich povinnostech vůči sobě navzájem. Nějaká forma vlády, nutného zla, by se tedy utvořila, aby chránila soukromé vlastnictví.

15 Common Sense, str. 254 – přeloženo.

16 Členové Horní sněmovny parlamentu.

17 členové Dolní sněmovny parlamentu.

„První dva jsou dědičné, nezávislé na lidu, a proto ve *smyslu ústavnosti*¹⁸ nepřinášejí nic ke svobodě“¹⁹. Paine zde napadá Anglický systém kontroly²⁰ commons nad králem a krále nad lidmi²¹. Avšak americkou ústavu z roku 1789 nekritizoval, přestože obsahuje oddělení moci a soustavu brzd²². Proto usuzuji, že Painova slova útočí proti tomu, že kdyby král měl moc od Boha, pak by nebylo nutné ji kontrolovat. Paine se tak dostává k druhé části nazvané *O monarchii a dědičném následnictví*.

Paine nevidí žádné přirozené či náboženské důvody pro rozdělení lidí na krále a jeho poddané. Svůj názor podporuje citacemi z Bible²³, kde je zvolení krále považováno za hřích, dále poukazuje, že pokud je lidstvu známo, tak v pradávných dobách nebyli králové a ani války. Za větší zlo však Paine považuje dědičnou monarchii. Proti dědičnému trůnu hovoří dle Paina například, že monarchové často byli tupci²⁴, a že odpírat potomkům právo na volbu vlády, která je dána jejím rodičům, je nespravedlivost.

O vznešeném původu králů Paine pochybuje a spekuluje, že kdyby jsme měli o minulosti přesné údaje, tak zjistíme, že králové jsou potomci těch nejsilnějších banditů, nebo pokud byli zvoleni, tak bez práva na dědičný trůn – systém dědičného trůnu mohl být považován v některých dobách za přínosné, ale právo z toho udělali monarchové skrze legendy a povídky.

Paine si pokládá otázku, jak se vůbec králové dostávají k moci. Možnosti jsou tři: losem²⁵, volbou a uchvácením²⁶. Los ani volba nemůže vzít právo potomkům na vlastní volbu. Uchvácení moci je samo o sobě nelegitimní. Mezi další absurditou dědičného trůnu řadí Paine to, že králem se může tak stát nezletilý, za kterého pak stejné vládne někdo jiný.

Argument, že dědičný trůn stabilizuje zemi a zabráňuje občanským válkám, Paine vyvrací na příkladu Anglie, kde od dob Viléma Dobyvatele vládlo 30 králů a 2 nezletilí a událo se 8 občanských válek a 19 vzpour²⁷.

Paine se také táže po práci krále – Židé podle Bible požadovali krále, aby je soudil a vedl je v bitvách – Anglický král prý není soudce ani generál. Paine konstatuje, že čím více je státní zřízení republikánské, tím méně je práce pro krále a král Anglie má podle Paina na práci jen rozpoutávat války a dosazování do funkcí²⁸.

Paine v úvodu části *Zamyšlení nad dnešním stavem amerických událostí* slibuje, že bude předkládat jen fakta, argumenty, že nabízí jen zdravý rozum. Paine je opravdu předkládá, avšak nepůsobí jen na zdravý rozum, ale i na emoce čtenářů.

Paine se nejdříve vypořádává s argumenty volajícími po usmíření s Velkou Británií. Kolonie by se prý rozvíjely i bez Velké Británie a ochrana, kterou Velká Británie kolonistům obstarává

18 *Constitutional sense*.

19 *Common Sense*, str. 254

20 Absence kontroly francouzského Konventu Paina málem stála život.

21 Právo vetovat zákony.

22 Balance and checks.

23 Citace Bible jako argument je v rozporu s pozdějším dílem Thomase Paina *Věk rozumu*, kde zpochybňuje autoritu Bible; „I kdyby bible vynikala jasností myšlenek [...] nevzal bych ji za měřítko své víry co slovo boží [...]“. [...] každá část Bible není nic jiného než povídky o nejhanebnějších neřestech a sbírkou ubohých a opovržených povídek [...] str. 27 *Věk rozumu*.

24 Paine spíše používá výraz „ass for a lion“; *Common sense* str. 260. Jiří III., který vládl Velké Británii v letech 1760 až 1820 a bylo známo, že je mentálně omezený, pravděpodobně jako důsledek dědičné nemoci.

25 Jako příklad je uveden výběr Saula za krále. viz První kniha Samuelova.

26 Jako příklad je uveden Vilém Dobyvatel.

27 Paine například zmiňuje Válku růží, boj mezi Jiřím a Eduardem o trůn.

28 Paine toto dohazování funkcí, dnes by jsme řekli „trafiky“ dále kritizuje v druhém díle *Lidských práv*. Primogenitura aristokracie způsobuje, že neprvorozeným jsou jako kompenzace dohazovány funkce placené z peněz daňových poplatníků. Paine v *Lidských právech* navrhuje systém progresivního zdanění, který by motivoval rozdělovat majetek aristokracie rovnoměrně mezi své děti. (*Rights of Man* str. 218 – 223). Pokud jde o Ameriku, v koloniích převažovala mulitgenitura, ale na jihu se multigenitura prosadila až od 2. poloviny 80. let 18. století.

není otázkou nějakého blízkého vztahu, ale je to čistě věc obchodní. Paine zpochybňuje, že Británie je koloniím mateřskou zemí²⁹, protože kolonisté jsou různého původu. A i kdyby všichni pocházeli z Anglie, tak stejnou logikou by se dalo argumentovat, že Francie by měla vládnout nad Anglií, protože z Francie pocházel Vilém Dobytel a pochází z ní většina peerů. Zájem kolonií je obchod, kde hlavním trhem je Evropa, a proto je nejvýhodnější pro kolonie nebýt spojován s nějakou určitou zemí. Podle Painea být součástí Velké Británie nepřináší pro kolonie výhody v obchodu³⁰, naopak kolonie trátí, když Anglie válčí s nějakou zemí, protože tato země přeruší obchodní styky s koloniemi. Také vzdálenost mezi Anglií a americkým kontinentem mluví proti vládě jednoho nad druhým, a tedy vláda Anglie je jen dočasná a je lepší, soudí Paine, ji odvrhnout už nyní a nenechávat toto břemeno na potomcích³¹. Paine dále přestává používat čistě rozumové argumenty a začíná působit na emoce. Nejprve vykresluje, jak si představuje ty, kdo si přejí smír. Jedná se buď o osoby zaujaté, kterým se nedá důvěřovat, nebo o osoby slabé či průměrné, které mají o Evropanech lepší mínění než si zaslouží. Těch, kdo byli zatím ušetřeni střetu s britskou vůlí a stále volají po smíru, se Paine ptá, zda mohou ctít a sloužit moci, která proti nim pozdvihla meč a zda by volali po smíru, kdyby přišli o střechu nad hlavou či své bližní. Těm, kdo by i po té volili smír, Paine vzkazuje, že jsou zbabělci a patolízalové. Přesto Anglie nemá dost sil, aby Ameriku podrobila, pokud se Amerika nepodrobí sama svojí bázlivostí a odkládáním. Paine tvrdí, že byly vyčerpány všechny mírové možnosti³² a není radno odkládat tento úděl³³ na potomky. Amerika totiž není ostrov, který potřebuje ochranu, Amerika je kontinent a stejně jako planeta³⁴, nebude obíhat okolo menšího tělesa³⁵. Autor se zde přechází do obrany a píše, že nevolá po nezávislosti, protože cítí zášť vůči Anglii. Po nezávislosti volá, protože je přesvědčen, že nezávislost je v nelepším zájmu kontinentu. Paine považuje náklady, které kolonie vynakládají na odstranění některého ze zákonů³⁶, za větší než je přinesený užitek. A protože nezávislost je dle Painea neodvratná³⁷, pokračovat takto dál je pouhé mrhání zdrojů. Paine se ptá, co by znamenal smír i přes všechno uvedené. První odpověď zní, že by Král dále vládl a rozhodoval o zákonech v kolonii a „Isti a klamem by dokázal v dlouhém období, co nedokáže silou a násilím v krátkém období“³⁸, tedy zkázu kolonií. Druhá odpověď zní, že nezávislost přijde poději, když ne nyní. A nejistota z toho plynoucí odradí imigraci a současní obyvatelé odejdou. Mimoto, nejsilnějším argumentem proti smíru je, že nic než nezávislost,

29 Paine uvádí, že v koloniích není ani třetina lidí pocházející z Anglie. Podle údajů ze Sčítání lidu z roku 1790 měly Spojené státy 3 893 874 obyvatel (resp. 2 452 451 obyvatel s uvedenou zemí původu) a z toho 2 042 077 anglického nebo welšského původu, tedy 52,4 % (resp. 83,26%). Zdroj: University of Virginia Library – Historical Census Browser.

30 Ukázalo se, že z politického izolacionismu, který Paine navrhuje, Spojené státy opravdu těžily, zvláště během evropských konfliktů. Avšak obchod uvnitř britského impéria byl chráněn zákony o plavbě (zrušeno 1849), který dovozoval dovoz zboží do Impéria jen anglickým lodím a lodím ze země původu zboží. To mělo za následek, že americkým lodím bylo znemožněno obchodovat s britskou Západní Indií a s britskými rybářskými osadami v Newfoundlandu a v Novém Skotsku, dále všechny lodě vyrobené ve Státech, ačkoliv plující pod britskou vlajkou, byly označeny za cizí. Brzo po konci americké revoluce přijala Francie a Španělsko omezení obchodu vůči koloniím. Naopak se zvýšil obchod se severoevropskými zeměmi. viz *History of the American Economy*, kapitola 7.

31 Tento argument je v textu čteně uváděn.

32 V textu jsou uvedeny modlitby a petice.

33 Paine píše, že ani neoptimističtější Brit neočekává, že vláda Anglie nad koloniemi bude na věčné časy, protože to odporuje rozumu a universálnímu řádu.

34 Opět se objevuje přirovnání z přírody. Paine totiž, jak píše ve *Věku rozumu*, pokládá přírodní zákony (a ne Bibli) za projevy Boží existence a vůle.

35 Gravitace je úměrná hmotnosti, ne velikosti, proto by mělo být, že „okolo hmotnějšího tělesa“.

36 Paine zmiňuje The Stamp-Act. Podobných zákonů bylo více, například The Declaratory Act, který deklaroval právo uvalovat daně pouze králi.

37 Za mezník považuje střet britských vojsk a kolonistů u Lexingtonu v dubnu 1775.

38 *Common Sense*, str. 275 – přeloženo.

tedy kontinentální forma vlády, nepřinese mír, že když se utiší hlasy nyní a zde, tak se budou ozývat lidé někde jinde a jindy. A tak vláda, která nedokáže zachovat mír, není vládou³⁹.

Po odpovězení si na otázku, Paine navrhuje formu kontinentální vlády⁴⁰. Ta by měla být postavena na principech republiky⁴¹. Paine navrhuje, aby Kontinentální kongres se scházel jednou ročně za předsednictví prezidenta⁴². Paine dále navrhuje, aby se ustavila Kontinentální konference⁴³, která by byla mezičlánkem mezi lidmi a vládou a s legitimitou plynoucí z lidu ustavila Kontinentální chartu⁴⁴, která přesněji určí způsob volby a počet zástupců v Kongresu a shromážděních⁴⁵ a rozdělení pravomocí mezi nimi. Charta by měla chránit svobodu⁴⁶ a majetek lidí⁴⁷. Vlastní vláda je přirozené právo a jako taková se obejde bez krále, bez monarchie, protože by se jinak mohlo stát to, že by se našel nějaký Massanello⁴⁸ a kolonie by se opět ocitly pod útlakem Británie. Británie, píše Paine, stejně jako stará prostitutka nezíská svoji nevinnost a tedy není žádný prostor pro smír⁴⁹. Paine končí tuto část, zvoláním, ať Amerika přijme uprchlíka, který je pronásledován po celém světě – tím uprchlíkem je svoboda.

V poslední části nazvané *O současných schopnostech Ameriky společně s dalšími různorodými poznámkami* opět konstatuje, že nezávislost kolonií přijde dříve či později. Lidé se jen nemůžou shodnout, kdy se tak stane. Paine přesvědčuje, že správný čas je nyní, tedy rok 1776. Tvrdí, že síla kontinentu není v počtu, ale je v jednotě⁵⁰. Paine se domnívá, že v počtu pozemních sil se spojeným koloniím nikdo nevyrovná. Námořní síla kolonií je slabá, protože Británie ji nedovolila a situace bude jen horší, jak postupuje odlesňování Ameriky, a v budoucnu bude nutné potřebné dřevo přemísťovat k pobřeží z větších a větších vzdáleností⁵¹. Dále, s růstem populace poroste počet přístavů, které bude nutno ochránit. Paine též píše, že kolonie nemají dluh⁵² a každé náklady, které se vynaloží k ustavení vlastní vlády s vlastní ústavou, jsou zanedbatelné proti přínosu, jaké to bude mít pro potomstvo, na rozdíl od peněz vynakládaných na zrušení zákonů⁵³. Paine vypočítává⁵⁴, že za dvanáctinu britského dluhu si kolonie můžou obstarat námořní flotilu srovnatelnou s britskou, protože ta už není nejmodernější a navíc kolonie má výborné surovinové a geografické podmínky pro pořízení

39 Tento argument je použit v Deklaraci nezávislosti, kde jsou na počátku vyjmenována přirozená lidská práva (život, svoboda a právo usilovat o štěstí) a řečeno, že pokud vláda nechrání tyto práva, pak má lid právo tuto vládu svrhnout.

40 Neexistence plánu prý způsobuje, že lidé mají strach z nezávislosti.

41 Paine uvádí, že republiky v Evropě (Holandsko, Švýcarsko) na rozdíl od monarchií neválčí.

42 Každá kolonie by měla být rozdělena na 6,8 nebo 10 okrsků, které budou posílat své delegáty do Kongresu, který má mít celkem 390 delegátů (nejméně 30 delegátů z každé kolonie). Volba prezidenta by měla probíhat na každé schůzi tak, že se losem vybere jedna kolonie (vybrané kolonie by se poté vynechali při dalších losech, dokud by se nevystřídali všechny kolonie - princip rotace všech kolonií), ze které se pak tajným hlasováním volil prezident. Zákony by se přijímaly 3/5 většinou.

43 Ta se má skládat z 26 členů Kongresu (2 za kolonii), 2 členů z provinčních sněmů a 5 zástupců z nejvíce obydlených částí každé provincie (kolonie).

44 Po vzoru anglické Magna charty libetatum.

45 Shromáždění jednotlivých kolonií či provincií.

46 Paine zvláště zdůrazňuje svobodu vyznání.

47 Tyto svobody a práva jsou obsaženy v tzv. Seznamu práv (The Bill of Rights), které byly přijaty ve formě 10 dodatků přijaty k americké ústavě z roku 1789.

48 Paine poukazuje na Thomase Anella, rybáře z Neapole, který vedl povstání proti Španělům a do dne se z něho stal král.

49 Paine píše, že člověk se od zvířete liší tím, že rozpozná dobro od zla (tato schopnost je mu dána od Boha) – smír, znamená smířit se zlem a to odporuje lidské přirozenosti.

50 „V jednotě je síla!“ bylo heslo revoluce v Belgii roku 1830.

51 Paine opomíjí pokrok v přepravě a nepočítá s lodmi s železnou konstrukcí.

52 Národní dluh nevidí Paine negativně. Soudí, že dluh je kompenzován – např. u Velké Británie námořní flotilou.

53 Tento argument Paine použil již dříve.

54 První a druhé vydání *Zdravého rozumu* neobsahuje výpočty ceny flotily.

lodstva. Co se týče posádky, ta může být složena z mužů, kteří budou zaučeni několika profesionálními námořníky a zvláště situace, kdy loviště ryb jsou blokována a rybáři a výrobci lodí jsou bez práce, mluví podle Paine ve prospěch věci nezávislosti. Když se ukáže, že flotila není již potřeba, navrhuje Paine, aby byla prodána a papírové peníze v koloniích byly nahrazeny zlatem a stříbrem. Avšak flotila bude potřeba i po vyhlášení nezávislosti, protože bude chránit pobřeží před nájezdy pirátů. Pro ty, kdo si myslí, že Britové by po smíru chránili americké pobřeží, píše Paine, že britské námořnictvo tu je spíše, aby odrazilo nepokoje v koloniích a pokud by nebylo připuštěno do amerických přístavů, těžko pomůže, když bude roztroušené po celé zeměkouli. Oproti tomu vlastní flotila tu bude jen k ochraně kolonií, a protože americké kolonie nemají žádné dominia, tak budou vždy po ruce. Tedy společné zájmy ochrany a obchodu zaručí, že se kolonie nebude muset bát vnějšího nepřítele.

Dalším argumentem pro tezi, že rok 1776 je vhodný čas pro nezávislost, je množství neobydleného území, které může sloužit pro další rozvoj a tak sloužit k odstranění vzniklého dluhu. Mladí kontinentu mluví také v prospěch vyhlášení nezávislosti a také velikost, kdy je populace kolonií postačující pro neodvislost, ale ještě není tak velká, aby se projevil neshody způsobené různími zájmy⁵⁵.

Paine zdůrazňuje, že mnohé národy, které získali svobodu, nepočaly vládu ze správného konce⁵⁶ – nejdříve se má začít s ústavou a pak zvolit případně krále. Paine znovu zmiňuje svobody, které by vláda a ústava měla chránit a zdůrazňuje potřebu Kongresu jako reprezentativního tělesa voleného lidem, protože ctnost není dědičná. Reprezentace by měla být co nejširší, aby nedocházelo k tomu, aby pár zástupců vládlo nad celou kolonií.

V závěru jsou shrnuty uvedené argumenty do čtyř odstavců – zaprvé, spojení s Británií americké kolonie spojuje i s válkami, které Britové vedou. Zadruhé, Francie ani Španělsko nebudou pomáhat smíru mezi Británií a americkým kontinentem. Zatřetí, když kolonie nevyhlásí nezávislost, pak budou považovány ostatními národy za rebely. Začtvrté, deklarace nezávislosti zasláná zahraničním soudním dvorům bude mít větší efekt, než nespočetné petice adresovány Británii.

V načrtnutém textu Thomas Paine užívá přímočarého stylu psaní. Jazyk i argumenty, které jsou opakovány a vykreslovány na přírovnáních, jsou srozumitelné, tak, aby je mohli číst a pochopit široké masy lidí. Některé Painovy návrhy byly použité při tvorbě Deklarace a Ústavy a přežívají dodnes. To značí, že Paine byl muž své doby, který uměl vystihnout a přednést lidem myšlenky osvícenství⁵⁷. Tyto myšlenky prosazoval i v pozdějším období, kdy atmosféra doby byla již jiná⁵⁸. Co se týče jeho ekonomických názorů, tak Paine obhájí základní premisy svobodného trhu – ochrana soukromého vlastnictví a svobodu. V obchodu vidí hlavní sílu rozvoje kolonií, ale poukazuje i na morální dopady individualismu. Jako velké zlo anglického ústavního zřízení (monarchie) vidí ve stále se zvyšujícím se zdanění, a tak navrhuje daňovou reformu⁵⁹, která prosazuje progresivní zdanění a zdanění majetku bohatých⁶⁰ společně s dávkami chudým vrstvám⁶¹ – tedy ne nepodobný dnešním

55 Zvláště obchod považuje Paine za nahlodávající ducha jednoty – stejně o obchodu soudí Toqueville v úvodu knihy *L'ancien régime a Révoluce*, kde píše, že obchodní zájmy jednotlivců jsou za svobody silné, za despotie jsou však vládnoucí, protože lidé nejsou pojeni něčím společným (občanskou společností) a tak vniklý individualismus působí proti silám volajícím po svržení despotie.

56 *Common Sense*, str. 288 – přeloženo.

57 Přírozená práva, zastupitelská demokracie, svoboda vyznání apod.

58 Pozdní období francouzské revoluce, kdy revoluce málem „sežrala“ i jeho, přelom století a návrat do Ameriky, kde ho veřejnost zavrhuje – to měl být důsledek Věku rozumu, ale mohlo to být způsobeno „vystřízlivěním“ a nenaplněním očekávání z nadějí plynoucích z nezávislosti, které Paine jistě představoval.

59 Kde by celkové daňové zatížení kleslo.

60 Z již zmíněného důvodu – odstranění primogenitury.

61 Dříve daňová zátěž byla v Anglii velkou mírou na nižších vrstvách, Paine chtěl tento stav změnit a snad i tímto způsobem kompenzovat.

socialistickým tendencím. Proti tomu v textu Lidských práv najdeme i liberální ekonomické názory, například, že vzdělání by mělo být soukromé. Jeho náboženské cítění je vyjádřeno v knize *Věk rozumu*, kde píše proti *Bibli* a Boží vůli vidí v kosmickém řádu⁶². Painovo dílo je českým čtenářům málo známé⁶³ a doufám, že jsem i touto skromnou prací přispěl ke změně stavu věci.

62 Ve fyzikálních zákonech.

63 V městské knihovně je k dispozici v českém jazyce pouze *Věk rozumu*. Zbytek je v jazyce anglické. Bohužel jsem nenalezl polemické spisy, které Painovo dílo kritizují či vykládají (seznam těchto spisů je uveden v knize *Rights of Man, Common Sense*.)

Seznam literatury:

PAINE, T: *Rights of Man, Common Sense*. London, David Campbell Pub.1994, ISBN 1-85715-189-5

PAINE, T: *Věk rozumu*. Praha, Jan Laichter 1909

WALTON, G. M., ROCKOFF, H.: *History of the American Economy*. South-Western College/West 2004, ISBN: 0324259697

Internetové zdroje:

University of Virginia Library – Historical Census Browser

<http://fisher.lib.virginia.edu/collections/stats/histcensus/> [30.6.2004]

The Declaration of Independence

<http://www.ushistory.org/declaration/index.htm> [30.6.2004]